

А. Т. Ковальчук, Я. В. Котляревський**ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ:
РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У КОНТЕКСТІ
МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

Загрози зростання сектору тіньової економіки та залучення національної банківської системи до легалізаційних схем із масштабного відмивання брудних коштів в умовах зовнішніх негативних впливів, поширення корупції, нестабільність фінансових ринків і обмінного курсу гривні спричиняють підвищення вразливості до фінансових загроз різного характеру, викривлення реальних економічних процесів в Україні та, як наслідок, втрату довіри до вітчизняної фінансово-економічної системи, а також загострення ризиків настання фінансової кризи. Зазначене актуалізує пошук ефективних інструментів, методів і механізмів протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. Заслужують на увагу й детальне дослідження явища невизначеності та ризики, котрі наразі стали глобальними проблемами. Залучення й використання ризик-орієнтованих методів потребують глибшого осмислення та опрацювання. У контексті євроінтеграційних процесів ключові пріоритети діяльності спеціально вповноваженого органу з фінансового моніторингу повинні ґрунтуватися на найкращому світовому досвіді щодо вдосконалення нормативно-правових актів із питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

Ключові слова: відмивання брудних грошей, тіньовий капітал, ризик-орієнтований підхід, детінізація.

Рис. 1. Літ. 29.

А. Т. Ковальчук, Я. В. Котляревський**ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ОТМЫВАНИЮ
ДЕНЕГ: РИСК-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД В КОНТЕКСТЕ
МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

Угрозы роста сектора теневой экономики и привлечения национальной банковской системы к легализационным схемам по масштабному отмыванию грязных денег в условиях внешних негативных воздействий, распространение коррупции, нестабильность финансовых рынков и обменного курса гривны вызывают повышение уязвимости к финансовым угрозам различного характера, искажение реальных экономических процессов в Украине и, как следствие, утрату доверия к отечественной финансово-экономической системе, а также обострение рисков наступления финансового кризиса. Отмеченное актуализирует поиск эффективных инструментов, методов и механизмов противодействия отмыванию доходов, полученных преступным путем. Заслуживают внимания и детального исследования явления неопределенности и риски, которые в настоящее время стали глобальными проблемами. Привлечение и использование риск-ориентированных методов требуют более глубокого осмысления и проработки. В контексте евроинтеграционных процессов ключевые приоритеты деятельности специально уполномоченного органа по финансовому мониторингу должны основываться на лучшем мировом опыте относительно совершенствования нормативно-правовых актов по вопросам противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, финансированию терроризма и распространения оружия массового уничтожения.

Ключевые слова: отмывание грязных денег, теневой капитал, риск-ориентированный подход, детенизация.

© Ковальчук А. Т., Котляревський Я. В., 2016

Andrij Kovalchuk, Jaroslav Kotljarevskyj

PREVENTION AND AML: RISK-BASED APPROACH IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL COOPERATION

Threats of shadow economy sector growth and involvement of national banking system into legalization schemes of large-scale money laundering in measures of external negative influences, spreading corruption, instability of financial markets and foreign exchange rate cause increased vulnerability to financial threats of various kinds, distortion of the real processes in the national economy, and, consequently, the absence of confidence in the financial and economic system of Ukraine, as well as arising risks related to the possible introduction of the financial crisis. The above mentioned actualizes the necessity for investigation of effective tools, methods and mechanisms concerning combatting money laundering as proceeds of crime. There is an urgent need for detailed study of the phenomenon of uncertainty and risks that are currently faced as global international problems. Involvement and implementation of risk-based methods requires a profound understanding and processing. In the context of European integration processes, the key priorities of the specially authorized body on financial monitoring should be based on the best world practice for improving the normative-legal acts on combating legalization (laundering) of proceeds of crime, financing of terrorism and proliferation of weapons of mass destruction.

Keywords: money laundering, shadow capital, risk-based approach legalization.

JEL classification: H19, K42, O17.

Поточний контекст реформування національної фінансово-економічної сфери актуалізує залучення найкращого міжнародного досвіду для утворення та зміцнення фінансового імунітету до внутрішніх і зовнішніх дестабілізаційних чинників; розроблення виваженої й послідовної державної політики у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму й розповсюдження зброї масового знищення; об'єднання міжнародних зусиль на базі найбільш ефективних і обґрунтованих засад протидії зазначеним явищам із метою забезпечення сталого розвитку та стійкості фінансової системи країни.

Питанням сталого розвитку та забезпечення фінансової стійкості національної економіки присвячені праці ряду вітчизняних науковців, зокрема З. С. Варналія, С. С. Гасанова, А. І. Даниленка, Т. І. Єфименко, В. Д. Лагутіна, В. С. Лук'янова, І. О. Лютого, В. М. Опаріна, В. М. Федосова [1—8]. Однак, незважаючи на актуальність і важливість окресленої проблематики, у результаті наукових пошуків остаточно не сформовано методологічних і практичних засад імплементації в національну інституціональну канву сучасного інструментарію та механізмів детінізації та боротьби з відмиванням тіньових доходів саме в контексті імплементації найкращої зарубіжної практики.

З огляду на зауваження А. Гальчинського, що нині стає дедалі очевиднішим існування об'єктивних меж інтеграційного процесу — адже інтегрувати є сенс лише те, що не можна вирішити на національному рівні [9], змістове наповнення шляху реалізації Угоди про асоціацію України та ЄС вбачається як багаторівнева аполярність і ексклюзивна індивідуальність горизонтальних зв'язків, котрі, на думку Г. Колодко, підлягатимуть управлінським впливам передусім через вироблення регулятивних рішень щодо контролю й нагляду, стандартів і норм, оскільки “вміння управляти цивілізаційним розвитком означає здатність розв'язувати проблеми, породжені негативними

наслідками науково-технічного прогресу” [10]. Зазначене свідчить про необхідність перманентного впровадження найкращих практик, особливо на тлі ускладнення внутрішнього й зовнішнього середовищ, що підвищує важливість будь-яких управлінських і державницьких рішень в умовах турбулентності.

Зважаючи на це, співробітництво національних і міжнародних інституцій, на котрі покладено обов’язок протидіяти незаконному використанню фінансових систем (що найчастіше доручається спеціальним розвідувальним службам), має ґрунтуватися на адаптивності методичних та експертно-консультативних засад. Зокрема, методична й консультативна співпраця Державної служби фінансового моніторингу України з подібними органами інших країн зосереджена на питаннях запобігання та протидії відмиванню брудних коштів, детінізації корупційних зв’язків і типології відповідних схем, щоб у кінцевому підсумку не допустити фінансування тероризму й розповсюдження зброї масового знищення [11].

Здатність фінансових розвідувальних органів впливати на згадані процеси обмежується тим, що саме інноваційні технології й прогресивні підходи уможливають легалізацію коштів, одержаних незаконним і злочинним шляхом. Тобто саме завдяки прогресивним здобуткам інформаційно-інноваційного характеру державним і міждержавним регулятивним системам, зокрема підрозділам фінансової розвідки, протистоять детранспарентні схеми, що мають антицивілізаційну спрямованість і несуть досить серйозну загрозу регуляторних дисбалансів, інформаційної асиметрії тощо [12].

У свою чергу, окремі практики й науковці демонструють неприхований песимізм, аналізуючи інституційні засади правосуддя в національному нормативному просторі. Наприклад, екс-прокурор США М. Берш у рамках відкритої лекції, присвяченої боротьбі з корупцією серед високопосадовців, а також у ході навчання фахівців Національного антикорупційного бюро України та антикорупційних прокурорів наголосила, що неможливо просунути на зазначеному шляху, навіть якщо існує Національне антикорупційне бюро, але при цьому немає незалежного суду [13]. Аналогічним за змістом є узагальнення А. Гриценка, згідно з яким державні функції, викривлені неформальними транзакційними мотиваціями корпоративних інтересів, що в підсумку не сприяє фінансово-економічній діяльності на державному рівні, потребують дирижистського варіанта реформ, тобто практичного й системного використання потенціалу держави для невідкладного виправлення структурних деформацій і створення інституційно-інноваційної архітектури національної економіки [14].

На наш погляд, у цьому контексті доцільно замінити штамп “*реформи*” на “*відновлення й розвиток*” та внести відповідні корективи в сутність і зміст економічної політики держави, адже остання при розробленні стратегії досить часто зосереджує увагу на короткострокових проблемних зонах замість інвестиційно-інноваційної мобільності, підприємливості, конкурентоспроможності та високої інформаційності, з одночасним забезпеченням національної безпеки. Отже, прийняття нової логіки фінансово-економічної діяльності є не дискусійним питанням, а засадничим — для формування екзистенціальної

моделі існування України, що має відобразитися в галузевих і функціональних методологічних підходах.

З огляду на зазначене, необхідні дієвіші заходи із запобігання та протидії відмиванню тіньового фінансового капіталу, що зумовлює потребу в активнішому залученні науковців і фахівців-практиків до виявлення й систематизації (з метою практичного застосування) інструментів, шляхів та механізмів такої протидії. Системно й ефективно застосовувати інституціональні та міждержавні механізми протидії тінізації фінансового капіталу — вимога FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering), однієї з найавторитетніших міжнародних організацій, котра координує таку діяльність у світі. Згідно зі статистичними даними, тіньові операції фінансових організацій становлять щонайменше 67 трлн дол. США, або 86 % світового ВВП [15, с. 3]. Основна частина брудних і кримінальних фінансових ресурсів, найімовірніше, проходять стадію відмивання в тих самих країнах, де вони й накопичуються, — хоча б тому, що в масштабних національних грошових потоках без проведення транскордонних операцій легше розчинити незаконно набуті кошти.

Головні постулати, які актуалізують дослідження викладеної проблематики, полягають у такому:

По-перше, тінізація фінансових процесів і операцій, а отже, й відмивання брудних грошей набули глобальних масштабів. Запобігання та реальна протидія цим процесам є питанням національної безпеки урядів країн та глобальної безпеки у сфері відповідальності наднаціональних регуляторів.

По-друге, тема боротьби з відмиванням брудних грошей у міжнародному вимірі актуалізувалась у зв'язку з активізацією терористичних угруповань [16; 17].

По-третє, сучасні комп'ютерні та мережеві технології створюють величезні можливості для професійного протизаконного виведення тіньових капіталів у офшорні зони, що надзвичайно ускладнює його своєчасне припинення й розроблення рестрикційних заходів. Тому ефективність зусиль суб'єктів фінансового моніторингу безпосередньо пов'язана з налагодженням дієвої підтримки міжнародних організацій та інститутів, а також із усвідомленням громадянським суспільством важливості об'єднання зусиль у боротьбі з легалізацією кримінальних капіталів.

Основні методи легалізації брудних грошей зазвичай передбачають наявність кількох різних або комбінування базових організаційних схем, а саме:

- укладання договорів купівлі-продажу на товари, які фактично не існують;
- відмивання капіталів із використанням криптовалюти;
- залучення до процесу легалізації кореспондентських банківських рахунків;
- відмивання за допомогою фіктивних компаній;
- укладання договорів фіктивного страхування;
- використання конвертаційних центрів зі спрощеною системою оподаткування або фірм-одноденок.

Застосування цих схем великою мірою обумовлює динаміку тіньового сектору економіки. Так, за даними Департаменту економіки Австрійського дослідного університету в м. Лінці, відповідний показник тінізації у 2015 р.

у середньому по країнах ЄС становив 18 %, при цьому найбільше значення спостерігалось в Болгарії — 30,6 %. В економіці України починаючи з травня 2015 р. простежувалася певна тенденція до стабілізації макроситуації [18], а співвідношення тіньової економіки та офіційного ВВП станом на грудень дорівнювало 40 % зі спадною динамікою на 6 в. п. протягом року.

Панівні тенденції світового законодавства у сфері боротьби з відмиванням коштів характеризуються в цілому розвитком нормативно-правової бази регулювання цієї сфери, до якої належать 40 Рекомендацій FATF, що містять перелік заходів, спрямованих на протидію легалізації тіньових доходів, 9 Спеціальних рекомендацій FATF, котрі визначають заходи боротьби з фінансуванням тероризму [19], а також так звана Четверта Директива ЄС про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей, затверджена 20 травня 2015 р. [20]. До основних її новацій відносять категорії:

- *дью ділідженс* (англ. *due diligence* — належна перевірка, належне обстеження) — означає ретельне дослідження об'єкта, оцінку ризиків тощо;
- *бенефіціарна власність* — передбачає, що держави, котрі є учасницями ЄС, зобов'язані вести реєстри кінцевих винагородоодержувачів (бенефіціарів). Ці реєстри будуть доступні компетентним державним органам, у т. ч. службам фінансової розвідки.

Варто зауважити, що з огляду на окреслені глобальні проблеми та виклики на міжнародному й національному рівнях керівництво FATF на пленарному засіданні Комітету експертів Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню грошей (MONEYVAL), яке проходило 12 грудня 2014 р. у м. Страсбурзі, особливо наголошувало на боротьбі з використанням інформаційних технологій для легалізації тіньових доходів, зокрема шляхом активізації застосування криптовалют. Адже ця проблема може бути нейтралізована лише в разі поєднання міждержавних зусиль та посилення ролі фінансово-регулятивних утворень глобального характеру в частині розвитку наднаціональних механізмів протидії злочинним фінансовим моделям і схемам. Успішний світовий досвід боротьби з тіньовими фінансовими відносинами у важливих сегментах макрофінансової архітектури є найбільш придатним для застосування з відповідною адаптацією в національному контексті.

Водночас варто наголосити, що формування механізмів протидії легалізації кримінальних капіталів та відповідна результативність політики детінізації мають визначатися з урахуванням динаміки наближення національного нормативно-правового регулювання до засадничих передумов і чинників, які обумовлюють функціонування наднаціональних та міжрегіональних економічних агентів і мультивалютних інститутів. Необхідність припинення фінансової підтримки тероризму й сепаратизму, котрі є найсерйознішими викликами сьогодення в глобальному вимірі, зумовлює актуальність і важливість фахового підходу до врегулювання проблеми як на міжнародному, так і на національному рівнях, що інституціоналізує особливий характер і роль розбудови національної системи фінансового моніторингу на принципах адаптації кращого інтегрального міжнародного досвіду в цій сфері [2].

Вагомим кроком нашої держави на цьому шляху стало прийняття в жовтні 2014 р. Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” (далі — Закон) [21]. Однією з імперативних новацій Закону є визначення *бенефіціарного власника*, тобто кінцевого вигодоодержувача. Кінцевий бенефіціарний власник (контролер) — це фізична особа, на користь або в інтересах якої проводиться фінансова операція та котра незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління чи господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб. Окрім того, Закон передбачає низку фінансово-правових новацій та імперативів, що спрямовані на створення засад комплексної, ефективної протидії відмиванню й легалізації тіншових капіталів, зокрема шляхом: проведення оперативної оцінки фінансових ризиків; забезпечення своєчасного доступу до інформації про бенефіціарну власність; моніторингу фінансових операцій публічних діячів; застосування санкційних списків міждержавних об'єднань та іноземних держав; сприяння підвищенню ефективності розслідування справ про відмивання коштів. Таким чином, запропоновані Законом положення істотно наблизили антилегалізаційне регулювання національної фінансової сфери до міжнародних вимог і стандартів.

Для реалізації норм Закону протягом 2015 р. Міністерством фінансів України, Державною службою фінансового моніторингу України (далі — Держфінмоніторинг), іншими регуляторами розроблено 12 актів Кабінету Міністрів України та понад 200 галузевих розпорядчих документів. Поряд із удосконаленням нормативно-правової бази Держфінмоніторингом опрацьовано 4 391 834 повідомлень про фінансові операції, сформовано й проаналізовано 1951 дос'є на предмет виявлення підстав вважати операції такими, що можуть бути пов'язані з відмиванням брудних грошей. У підсумку Держфінмоніторингом у 2015 р. підготовлено 686 узагальнених і додаткових узагальнених матеріалів, де сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, становить 67,6 млрд грн, а сума коштів із вчинення інших злочинів — 19,9 млрд грн. За результатами розгляду таких матеріалів накладено арешт на майно (кошти) на загальну суму 5489,61 млн грн, вилучено майна (коштів) на 3 млн грн, відшкодовано збитків у ході досудових розслідувань на 4,73 млн грн [22].

З огляду на зазначене, найперспективнішими напрямками розвитку національної сфери антилегалізаційного фінансового моніторингу є [23]:

- 1) удосконалення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення;

- 2) поліпшення міжвідомчої взаємодії органів державної влади — учасників національної системи запобігання й протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення;

3) забезпечення функціонування єдиної інформаційної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення;

4) організація та координація роботи з перепідготовки й підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу та працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, відповідальних за проведення фінансового моніторингу;

5) аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, або інформації, яка може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення;

6) участь у міжнародному співробітництві в окресленій сфері.

Реалізація відповідних завдань у середньостроковій перспективі пов'язана з налагодженням плідної співпраці, дієвої координації з фінансовими розвідками інших країн та розвитком міжнародного співробітництва. Зокрема, Держфінмоніторингом протягом 2003—2015 рр. укладено 69 угод про співробітництво з такими підрозділами [23]. У свою чергу, це інституціоналізує роль національної антилегалізаційної системи для глобальної протидії тіншовим угодам і операціям, що здійснюються у фінансовому середовищі. Про ефективність такої співпраці свідчать дані підрозділів фінансової розвідки, зокрема, Австрії, Великобританії, Латвії, Кіпру, Італії, Ліхтенштейну, Швейцарії й Нідерландів, які у 2016 р. вжили заходів щодо заморожування активів колишніх посадових і пов'язаних осіб у обсягах 107,2 млн дол. США, 15,9 млн євро та 135 млн швейцарських франків [24].

Наведені конкретні результати співпраці досягнуті також завдяки поглибленню співробітництва з FATF, MONEYVAL, Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки, МВФ, визнаними національними й міжнародними експертами. Природно, що саме такі консолідовані зусилля міжнародної спільноти, зосереджені на запобіганні та протидії відмиванню брудних грошей і боротьбі з тероризмом, є гарантією досягнення планової ефективності роботи Держфінмоніторингу. Взаємодія з громадянським суспільством і зарубіжними фінансовими розвідувальними органами помітно збільшує потенціал організаційно-управлінських рішень у цій сфері. Водночас є вагомі підстави вдосконалювати підходи, дотичні до вимог FATF щодо впровадження в повному обсязі міжнародних стандартів з протидії тіншовим відносинам у системі фінансових ринків, із метою унеможливлення використання цих каналів для відмивання брудних грошей, що, зокрема, включає:

— створення бази даних (у т. ч. із дублюванням англійською мовою) щодо українських державних і політичних діячів (*politically exposed persons*, PEPs), високопосадовців, їхніх афілійованих та довірених осіб, які мали б декларувати свої й сімейні статки та фінансові витрати;

— посилення контролю роботи національних регуляторів у частині підвищення предикативності щодо припинення нелегальних грошових потоків;

— поліпшення процедури інспектування банків органами пруденційного нагляду з метою виявлення ризикованих тенденцій, у т. ч. із залученням методологічних підходів фінансової розвідки;

— подальше вдосконалення законодавства з питань захисту інституту свідків і учасників судочинства в боротьбі з відмиванням брудних коштів;

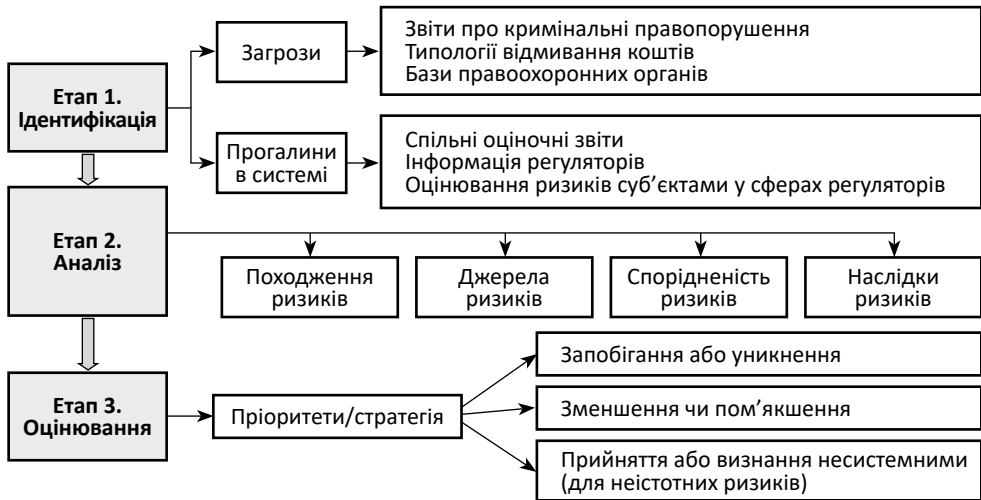
— створення умов для роботи компетентних органів інших країн на території України задля запровадження нових інтегрованих механізмів боротьби з фінансовими злочинами;

— за потреби підвищення оперативності реалізації звернення по допомозі до профільних міжнародних фінансових організацій із питань удосконалення законодавства щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом;

— кардинальний перегляд методів аналізу підозрілих фінансових трансакцій на основі ризик-орієнтованого підходу (*risk-based approach*) та відповідне коригування порядку припинення фінансових операцій — із метою мінімізації корупційних ризиків при ухваленні рішень про їх припинення.

Важливою системоутворювальною складовою є п. 29b Листа про наміри Національного банку України до МВФ [25], згідно з яким у рамках національної протидії відмиванню брудних коштів мають бути імplementовані й реалізовані ризик-орієнтовані інструменти виїзного та безвиїзного нагляду для боротьби з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, що є інноваційним досвідом провідних країн світу. Саме на оцінюванні ризиків в умовах інноваційно-інвестиційної модернізації світової й вітчизняної економік доцільно зосереджувати увагу розробникам політик і режимів регулювання протидії легалізації кримінальних капіталів. Про це свідчать і актуальні організаційно-методологічні комплекси, підготовлені експертами МВФ, Світового банку й FATF [26—28] та спрямовані саме на формування й удосконалення національної оцінки ризиків у сфері протидії відмиванню брудних грошей. Попри певні розходження щодо структурних складових такої оцінки, загальна схема базується на кількох засадничих положеннях стосовно ідентифікації загроз і прогалін системи легалізації тіншових доходів, систематизації їхнього впливу, визначення рівня ризиків та відповідних заходів із протидії (рисунок).

Одночасно із застосуванням передової методології та інструментарію доцільно зважати на окремі висновки, що в Україні політика детінізації може бути дієвою й максимально ефективною за умов [29]: 1) реальної зацікавленості в протидії тіншовим відносинам найвищого керівництва держави, всіх гілок влади; 2) визнання факту, що ядро тінізації, в т. ч. кримінальну верству українського суспільства, фактично представляють кінцеві бенефіціари, котрі здатні справляти неформальний інституціональний вплив на ухвалення політичних рішень; 3) формулювання та обов'язкової реалізації науково обґрунтованих і орієнтованих на прикладні аспекти завдань з детінізації фінансово-економічних відносин; 4) невідкладного впорядкування зовнішньоекономічних операцій, насамперед тих, які проводяться під прикриттям офшорних зон; 5) запровадження ризик-орієнтованого підходу на макро- й мікрорівнях щодо

Джерело: National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment : FATF Guidance. — 2013. — Febr. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf.

Рисунок. Загальна характеристика процесу оцінки ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму

функціонування національної економіки та організації взаємодії з міжнародними фінансовими ринками, зокрема шляхом інституціоналізації національної оцінки ризиків у сфері фінансового моніторингу.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Тінізація малого підприємництва (економічні та правові аспекти) / З. С. Варналій ; АПРН України, Ін-т приватного права і підприємництва. — К., 1998. — 56 с.
2. Розвиток національної системи фінансового моніторингу / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, О. Є. Користін та ін. ; ДННУ "Акад. фін. упр." — К., 2013. — 380 с.
3. Ризики і загрози фінансовій безпеці сектору державних фінансів та шляхи їх подолання : монографія / О. С. Білоусова, В. І. Гаркавенко, А. І. Даниленко та ін. ; ДННУ "Акад. фін. упр." — К., 2013. — 308 с.
4. Лагутін В. Д. Монетарна політика в трансформаційній економіці: довіра, стратегія, механізм реалізації : монографія / В. Д. Лагутін, Т. О. Кричевський ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2004. — 269 с.
5. Лук'янов В. С. Глобалізація національних фінансових систем: базові імперативи та антикризові механізми / В. С. Лук'янов // Фінанси України. — 2013. — № 9. — С. 60—67.
6. Національні фінансові системи в умовах глобалізації : монографія / І. О. Лютий, А. Ф. Павленко, Т. Є. Оболенська та ін. ; за заг. ред. І. О. Лютого. — Івано-Франківськ : Галицька Академія, 2008. — 308 с.
7. Інновації у фінансовій сфері : монографія / В. М. Опарін, Т. В. Паєнтко, В. М. Федосов та ін. ; за ред. В. М. Опаріна ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана", Ін-т фін.-інновац. дослідж. — К. : КНЕУ, 2013. — 444 с.
8. Опарін В. М. Українська національна наукова школа фінансів: теоретико-методологічні підходи / В. М. Опарін, В. М. Федосов, П. І. Юхименко // Фінанси України. — 2015. — № 9. — С. 19—44.
9. Гальчинський А. Європейське співтовариство: кінець і новий початок / А. Гальчинський [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/evropeyske-spivtovaristvo-kines-i-noviy-pochatok-.html>.

10. *Kolodko G. Whither the World: The Political Economy of the Future* / G. Kolodko [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=kxHQBAAQBAJ&pg=PP1&lpg=PP1&dq=Whither+the+World:+The+Political+Economy+of+the+Future&source=bl&ots=BjttcBxZOB&sig=pcwCd1LO3RzqnU69NoQCnhhdM3w&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKewi3rK2LLnOAhXKBiwKHf3nB4kQ6AEIaDAI#v=onepage&q=Whither%20the%20World%3A%20The%20Political%20Economy%20of%20the%20Future&f=false>.

11. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=107&art_id=19571&lang=uk.

12. *Saxton G. D. The Aggregate Effects of Decentralized Knowledge Production: Financial Bloggers and Information Asymmetries in the Stock Market* / G. D. Saxton, A. E. Anker // *Journal of Communication*. — 2013. — Vol. 63 (6). — P. 1054—1069.

13. The former us attorney who put Pavlo Lazarenko in jail, is coming to Ukraine / Transparency International Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/en/news/oficial/6092.html>.

14. *Гриценко А. “Украинское экономическое чудо”, или Куда ведут реформы?* / А. Гриценко // *Зеркало недели*. — 2016. — № 22. — 17 июня [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gazeta.zn.ua/macrolevel/ukrainskoe-ekonomicheskoe-chudo-ili-kuda-vedut-reformy-.html>.

15. *Ковальчук А. Т. Протидія відмиванню тіншового капіталу як фінансово-правовий імператив* / А. Т. Ковальчук // *Банківська справа*. — 2015. — № 6. — С. 3—10.

16. The IMF and the Fight Against Money Laundering and the Financing of Terrorism International Monetary Fund / International Monetary Fund [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/aml.htm>.

17. Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism — Topics / International Monetary Fund [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/aml1.htm>.

18. Тенденції тіншової економіки / М-во екон. розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.

19. The FATF Recommendations / FATF [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf.

20. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing // *Official Journal of the European Union*. — 2015. — June 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849&from=EN>.

21. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

22. Інформація про розгляд правоохоронними органами узагальнених матеріалів, наданих Держфінмоніторингом у 2015 році / Держ. служба фін. моніторингу України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160122/16.01.21_statistic.pdf.

23. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2015 рік / Держ. служба фін. моніторингу України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160415/zvit_2015%20\(2\).pdf](http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160415/zvit_2015%20(2).pdf).

24. Інформація про результати роботи Держфінмоніторингу за січень — серпень 2016 року / Держ. служба фін. моніторингу України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=3080&lang=uk.

25. Україна: Лист про наміри. — Київ, 21 липня 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=20163929>.

26. The International Monetary Fund Staffs'ML/FT NRA Methodology [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_IMF.pdf.

27. The World Bank Risk Assessment Methodology [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf.

28. National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment : FATF Guidance. — 2013. — Febr. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf.

29. Лук'янов В. С. Державні регуляторні імперативи сучасних фінансових ринків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.03 “економіка та управління національним господарством” / Лук'янов Володимир Сергійович ; ВНЗ “Нац. акад. упр.”. — К., 2015. — 39 с.

References

1. Varnalij, Z. S. (1998). *Tinizaciya maloho pidpry'yemny'ctva (ekonomichni ta pravovi aspekty)* [Shadowing small business (economic and legal aspects)]. Ky'yiv: Nacional'na akademiya pravovy'x nauk Ukrainy'ny', Insty'tut pry'vatnoho prava i pidpry'yemny'ctva [in Ukrainian].

2. Yefy'menko, T. I., Hasanov, S. S., Kory'stin, O. Ye. (2013). *Rozvy'tok nacional'noyi sy'stemy' finansovoho monitory'nhu* [The development of a national system of financial monitoring]. Ky'yiv: Akademiya finansovoho upravlinnya [in Ukrainian].

3. Bilousova, O. S., Harkavenko, V. I., Dany'lenko, A. I. (2013). *Ry'zy'ky' i zahrozy' finansovij bezpeci sektoru derzhavny'x finansiv ta shlyaxy' yix podolannya* [The development of a national system of financial monitoring]. Ky'yiv: Akademiya finansovoho upravlinnya [in Ukrainian].

4. Lahutin, V. D., Kry'chevs'ky'j, T. O. (2004). *Monetarna polity'ka v transformacijnij ekonomici: dovira, stratehiya, mexanizm realizaciji* [Monetary policy in economy: confidence, strategy, implementation mechanism]. Ky'yiv: Ky'yivs'ky'j nacional'ny'j torhovel'no-ekonomichny'j universy'tet [in Ukrainian].

5. Luk'yanov, V. S. (2013). *Hlobalizaciya nacional'ny'x finansovy'x sy'stem: bazovi imperaty'vy' ta anty'kry'zovi mexanizmy'* [The globalization of national financial systems: basic imperatives and crisis management mechanisms]. *Finansy' Ukrainy'ny'* [Finance of Ukraine], 9, 60—67 [in Ukrainian].

6. Lyuty'j, I. O., Pavlenko, A. F., Obolens'ka, T. Ye. (2008). *Nacional'ni finansovi sy'stemy' v umovax hlobalizaciji* [The national financial systems under globalization]. Ivano-Frankivs'k: Haly'c'ka Akademiya [in Ukrainian].

7. Oparin, V. M., Payentko, T. V., Fedosov, V. M. (2013). *Innovaciyi u finansovij sferi* [Innovations in the financial sector]. Ky'yiv: Ky'yivs'ky'j nacional'ny'j ekonomichny'j universy'tet imeni Vady'ma Het'mana, Insty'tut finansovo-innovacijny'x doslidzhen' [in Ukrainian].

8. Oparin, V. M., Fedosov, V. M., Yuxy'menko, P. I. (2015). *Ukrayins'ka nacional'na naukova shkola finansiv: teorety'kometodolohichni pidxody'* [Ukrainian national scientific school finance: theoretical and methodological approaches]. *Finansy' Ukrainy'ny'* [Finance of Ukraine], 9, 19—44 [in Ukrainian].

9. Hal'chy'ns'ky'j, A. (n. d.). *Yevropejs'ke spivtovary'stvo: kinec' i novy'j pochatok* [European Community: end and a new beginning]. Retrieved from <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/yevropeyske-spivtovaristvo-kinec-i-noviy-pochatok-.html> [in Ukrainian].

10. Kolodko, G. (n. d.). *Whither the World: The Political Economy of the Future*. Retrieved from <https://books.google.com.ua/books?id=kxHBQAAQBAJ&pg=PP1&lpg=PP1&dq=Whither+the+World:+The+Political+Economy+of+the+Future&source=bl&ots=BjttcBxZOB&sig=pcwCd1LO3RzqnU69NoQCNhhdM3w&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKewi3rK2LlLnOAhXKBiWkHf3nB4kQ6AEIaDAI#v=onepage&q=Whither%20the%20World%3A%20The%20Political%20Economy%20of%20the%20Future&f=false>.

11. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015). *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Derzhavnu sluzhbu finansovoho monitory'nhu Ukrainy'ny'* [On approval of the State Service for Financial Monitoring of Ukraine] (Decree № 537, July 29). Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=107&art_id=19571&lang=uk [in Ukrainian].

12. Saxton, G. D., Anker, A. E. (2013). The Aggregate Effects of Decentralized Knowledge Production: Financial Bloggers and Information Asymmetries in the Stock Market. *Journal of Communication*, 63 (6), 1054—1069.

13. *The former us attorney who put Pavlo Lazarenko in jail, is coming to Ukraine.* (n. d.). Transparency International Ukraine. Retrieved from <http://ti-ukraine.org/en/news/oficial/6092.html>.

14. Gricenko, A. (2016). "Ukrainskoe e`konomicheskoe chudo", ili Kuda vedut reformy? ["Ukrainian economic miracle", or Where are the reforms?]. *Zerkalo nedeli* [Mirror of the week], 22. Retrieved from <http://gazeta.zn.ua/macrolevel/ukrainskoe-ekonomicheskoe-chudo-ili-kuda-vedut-reformy-.html> [in Russian].

15. Koval`chuk, A. T. (2015). Proty`diya vidmy`vannyu tin`ovoho kapitalu yak finansovo-pravovy`j imperaty`v [Anti-money shadow capital as financial and legal imperative]. *Bankivs`ka sprava* [Banking], 6, 3—10 [in Ukrainian].

16. *The IMF and the Fight Against Money Laundering and the Financing of Terrorism International Monetary Fund.* (n. d.). International Monetary Fund. Retrieved from <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/aml.htm>.

17. *Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism — Topics.* (n. d.). International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/aml1.htm>.

18. *Tendenciyi tin`ovoyi ekonomiky`* [Trends shadow economy]. (n. d.). Ministerstvo ekonomichnoho rozvy`tku i torhivli Ukrainy`. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTiNovoiEkonomiki> [in Ukrainian].

19. *The FATF Recommendations.* (n. d.). FATE. Retrieved from http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf.

20. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. (2015). *Official Journal of the European Union.* Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849&from=EN>.

21. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *Pro zapobihannya ta proty`diy lehalizatsiyi (vidmy`vannyu) doxodiv, oderzhany`x zlochy`nny`m shlyaxom, finansuvannyu terory`zmu ta finansuvannyu rozpovsyudzhennya zbroyi masovoho zny`shhennya* [On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and the financing of proliferation of weapons of mass destruction] (Law № 1702-VII, October 14). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> [in Ukrainian].

22. *Informatsiya pro rozhyad pravooxorony`ny` orhanamy` uzahal`nenny`x materialiv, nadany`x Derzhfinmonitory`nhom u 2015 roci* [Information on the review of the law enforcement bodies referrals provided SCFM in 2015]. (n. d.). Derzhavna sluzhba finansovoho monitory`nhu Ukrainy`. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160122/16.01.21_statistic.pdf [in Ukrainian].

23. *Zvit Derzhavnoyi sluzhby` finansovoho monitory`nhu Ukrainy` za 2015 rik* [Report of the State Service for Financial Monitoring of Ukraine for 2015]. (2015). Derzhavna sluzhba finansovoho monitory`nhu Ukrainy`. Retrieved from [http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160415/zvit_2015%20\(2\).pdf](http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160415/zvit_2015%20(2).pdf) [in Ukrainian].

24. *Informatsiya pro rezul`taty` roboty` Derzhfinmonitory`nhu za sichen` — serpen` 2016 roku* [The results of SCFM in January — August 2016]. (2016). Derzhavna sluzhba finansovoho monitory`nhu Ukrainy`. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=3080&lang=uk [in Ukrainian].

25. *Ukrayina: Ly`st pro namiry`* [Ukraine: Letter of Intent]. (2015). Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=20163929> [in Ukrainian].

26. *The International Monetary Fund Staffs`ML/FT NRA Methodology.* (n. d.). Retrieved from http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_IMF.pdf.

27. *The World Bank Risk Assessment Methodology.* (n. d.). Retrieved from http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf.

28. *National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment: FATF Guidance.* (2013). Retrieved from [gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf).

29. Luk`yanov, V. S. (2015). *Derzhavni rehulyatorni imperaty`vy` suchasny`x finansovy`x ry`nkiv* [Government regulatory imperatives of modern financial markets] (Unpublished doctoral thesis). Ky`yiv: Nacional`na akademiya upravlinnya [in Ukrainian].